

Mark S. BELL, Nükleer Reaksiyonlar: Nükleer Silah Sahibi Devletler Nasıl Davranır? (Cornell University Press, 2021)

Betül CAFER ^{1*}

¹ Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler ve Bölgesel Çalışmalar Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi.

Makale Bilgisi

Kitap İncelemesi
Başvuru: 24.11.2024
Düzeltilme: 23.02.2025
Kabul: 03.03.2025

Cornell University Press, 2021, 234 Sayfa, ISBN:
9781501754173

Günümüzde nükleer silahlara sahip olan devletlerin dış politikadaki davranışlarını incelemek ve gelecekte nükleer silah edinmesi muhtemel devletlerin nasıl bir dış politikaya sahip olacağını tahmin etmek, karar alıcılar ve uluslararası ilişkiler alanındaki akademisyenler ile öğrenciler için ilgi çekici bir konudur. Karşılıklı olarak yok edici etkiye sahip olan, uluslararası sistemi yeniden yapılandıran, devletlerin dış politikalarını kökten değiştiren bu silahlara sahip olan devletlerin davranışları önceden tespit edilebilir mi? Mark S. Bell, keşifsel bir analizle geliştirdiği nükleer oportünizm teorisini ortaya attığı kitabında, nükleer silahlara sahip devletlerin dış politika davranışlarını tarihsel veriler ışığında test etmektedir.

Uluslararası İlişkiler disiplinde nükleer silahların uluslararası sistemin doğasını değiştirdiğini savunan çeşitli teoriler mevcuttur. Ancak bu silahların devletlerin dış politikaları üzerindeki etkilerini açıklayan çalışmalar yetersiz kalmaktadır. Bu teoriler arasında en önemlilerden birisi olan nükleer devrim teorisi, iki kutuplu sistemdeki güç mücadelesinde nükleer silahların dönüştürücü etkisini açıklamak açısından önemli katkılar sunmuştur. Nükleer dönemin uluslararası siyasette daha barışçıl bir ortam yarattığına ve süper güçler arasında savaşın neden gerçekteleşmediğine dair güçlü argümanları teorisinin açıklayıcılığını arttırmıştır. (Narang, 2014, s.264). Ancak bu teori ilk olarak, devletlerin dış politikalarını doğrudan incelemek yerine, ikinci vuruş kapasitesine sahip devletler arasındaki etkileşime odaklanmıştır (Chari, vd., 2007). İkinci olarak, nükleer silahların her devletin dış politikasında benzer etkiler yapacağını kabul etmektedir (Bell, 2021, s.4). S. Paul Kapur revizyonist dış politikaya sahip zayıf devletlerin nükleer silah edindikten sonra konvansiyonel saldırganlık sergileme olasılıklarının arttığını öne sürmektedir (Kapur,

* Betül CAFER, betul.caf@hotmai.com

2008, s.72). Kapur'un çalışması yalnızca saldırgan bir dış politikaya odaklanmakta ve diğer davranış biçimlerine dair kapsamlı bir ereve oluşturmamaktadır (Bell, 2021, s.5). Bell, bu eserinde nükleer silah ediniminin devletlerin dış politikalarına etkisine ilişkin literatürdeki açıklama eksikliklerini gidermeyi amaçlamaktadır.

Kitap devletlerin nükleer silah sahibi olduğunda geliştirdikleri farklı davranış kalıplarını açıklama gayesi taşımaktadır. Bell, ana argümanını nükleer silahların devletlerin dış politikasını farklı Őekillerde etkilediğine dayandırmıştır. Her devlet nükleer silaha sahip olduğunda içinde bulunduğu stratejik bağlama göre farklı davranışlar sergilemektedir. Kitapta bu davranış Őekilleri belirli kalıplar içerisinde sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırma yapılırken de nükleer oportünizm teorisi ortaya atılmıştır. Bell, beş bölümden oluşan kitabın giriş bölümünde altı farklı davranış kalıbı belirlemiştir. Bunlar; **saldırganlık** (*aggression*), **yayılma** (*expansion*), **bağımsızlık** (*independence*), **ittifakları desteklemek** (*bolstering*), **kararlılık** (*steadfastness*) ve **uzlaşma** (*compromise*)'dır. Bu davranış kalıplarını veya kombinasyonlarını devletlerin neden, nasıl ve hangi Őartlar altında sergileyeceğine dair argümanın temelleri giriş bölümünde atılmıştır.

Nükleer oportünizm teorisinin test edilmesi amacıyla Birleşik Krallık, Güney Afrika ve Amerika Birleşik Devletleri rnek olarak seçilmiştir. Bu ülkelerdeki dış politika değişimini tespit etmek amacıyla her örnek olay için devletlerin nükleer silah edindiği tarih belirlenmiştir. Bunun amacı, devletlerin nükleer silah sahibi olmadan hemen önceki ve sonraki dönemlerde dış politikasını incelemek ve dış politikadaki davranışlarının niteliği ve ölçeğinde bir değişim olup olmadığını ortaya koymaktır. Karar verme davranışlarının anlamlandırılması için stratejik ortamının özelliklerine değinilmiştir. Daha sonra beklentiler belirlenmiştir. Bell, nükleer oportünizm teorisinin test edilmesi için bir karar ağacı Őeması

geliştirmiştir. Bu şema devletlerin ittifaklar, tehditler ve gc dinamikleri doğrultusunda nasıl hareket edebileceklerini sistematik bir şekilde ortaya koymaktadır.

şekil 1: Nüklear Oportünizm Teorisi Karar Ağacı
(Bell, 2021)

İlk değişken olarak devletin ülkesel alanına yönelik olarak ciddi bir tehdit ya da süregiden savaşın içinde olup olmadığı belirlenmiştir. Böyle bir durum söz konusu olduğunda devletlerin saldırganlık ve kararlılık gösterdiği tespit edilmiştir. Eğer böyle bir tehdit yoksa, ikinci değişken olarak devletin kıdemli bir st mtfeğinin olup olmadığı değerlendirilir. Devlet böyle bir mtfeğe sahipse, ondan daha bağımsız hareket etmeye yöneldiği tespit edilmiştir. Eğer böyle bir mtfeğiki yoksa, nc değişken olan devletin gücünün yükselişte olup olmadığı değerlendirilir. Eğer yükselen bir gse, devletin genişleme, kararlılık ve alt mtfeğleri güçlendirme davranışı gösterdiği izlenmiştir. Devlet glenmiyorsa, alt mtfeğleri güçlendirme ve rakiplere karşı kararlılık davranışları sergiler.

Birinci bölümde, nüklear oportünizm teorisinin temelleri ve uygulanabilirliği ele alınarak kavramsal bir çerçeve oluşturulmaktadır. Bu bölümde nüklear silahların devletlerin dış politikaları üzerindeki etkilerini açıklayan çeşitli mekanizmalar ve bu etkinin nasıl şekillendiğini gösteren davranış biçimleri incelenmektedir. Nüklear silahlar, devletlerin dış politikalarını çeşitli yollarla etkileyebilir. Askeri, siyasi, ekonomik, bürokratik, psikolojik ve kimlik temelli mekanizmalar aracılığıyla, devletlerin dış politika kararlarında yeni hesaplamalara yol açmaktadır (Bell, 2021, s.11-12). Bir devletin daha bağımsız hareket etmesini, süregiden bir çatışmada daha saldırgan bir tutum sergilemesini veya dünya siyasetindeki etkisini genişletmesini sağlayabilir. Ayrıca, yeni veya mevcut ittifaklarını güçlendirmesine, anlaşmazlıklarla kararlı bir şekilde mücadele etmesine ve uzlaşma süreçlerini kolaylaştırmasına yardımcı olabilir.

İkinci bölümde değerlendiren Birleşik Krallık rneğinde teorisinin doğrulandığı görülmektedir. II. Dünya Savaşı'nın ardından ekonomik olarak oldukça zor durumda bulunan devlet, coğrafyasının da katkısıyla ülkesel bir tehdit algılamamıştır. ABD ise güvenliğini sağlama hususunda en önemli mtfeğidir. Nüklear silahlara sahip olmasının ardından ABD'den özellikle Ortadoğu'da daha bağımsız bir politika izlemeye çalışmıştır. Nüklear silahlara sahip olmak Birleşik Krallığa mevcut mtfeğlerini güçlendirmek için imkn sağlamıştır. Asya, Ortadoğu ve Avrupa'daki mevcut mtfeğlerini desteklemek için nüklear silahların kullanmaya çalışmıştır. Asya'da SEATO, Ortadoğu'da Bağdat Paktı, Avrupa'da NATO gibi ittifakları güçlendirme yoluna gitmiştir.

nc bölümde Güney Afrika rneğinde nüklear oportünizm teorisinin beklediği davranışlardan algıladığı tehdede yönelik olarak saldırgan davranış sergilemesi doğrulanırken, kararlılık davranışı doğrulanmamıştır. Güney Afrika nüklear silah elde ettiğinde apartheid rejimi bulunurken Angola ile Sovyet ve Küba gleri ile savaş halindeydi. Bu nedenle nüklear silahları bu tehdidi bertaraf etmek için

kullanmıştır. Güney Afrika nükleer silah elde etmeden önceki üç yıl içinde yalnızca üç büyük asker operasyon düzenlerken, nükleer silahları elde ettiği üç yıl içinde Angola’da çok daha büyük asker operasyonlara girişmiştir. Güney Afrika, Küba ve Sovyet glerinin geri çekilmesi ile birlikte nükleer silahlardan vazgeçmiştir.

Dördüncü bölümde, ABD rneğinde nükleer oportünizm teorisi test edilmiştir. ABD nükleer silahları elde eden ilk devlet olduğu için bu silahların kullanımının dış politikayı nasıl değiştirdiğini test etmek biraz daha güç olmuştur. II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında olmak üzere iki dönemde test edilmiştir. Savaş sonrası dönemde uluslararası sistemin değişmesi ile ABD’nin farklı dış politika davranışı sergilediği grlmştir. Hiroşima ve Nagazaki’ye atom bombalarının atılması ile saldırganlık, Potsdam Konferansı ile uzlaşma (compromise), Pasifik Denizinde Sovyetlerden daha bağımsız bir dış politika ve savaş sonrası dünya sisteminde etkisini artırması ile yayılma davranışlarını göstermiştir.

Son bölümünde ise nükleer silah sahibi olan diğer devletlerin dış politikalarını açıklamada teorinin ne kadar açıklayıcı olduğu belirtilmiştir. Buna göre Pakistan, Hindistan ve Fransa’nın dış politikasını açıklamada nükleer oportünizmin başarılı olurken, İsrail ve in neklerinde başarısız olduğu belirtilmiştir. Gelecekte nükleer silah sahibi olması beklenen İran, Japonya ve Güney Kore’nin ise nasıl hareket edeceği konusunda çıkarımlarda bulunulmuştur.

Devletlerin nükleer silah elde etmelerinin ardından sahip oldukları dış politikanın nasıl değiştiğinin ortaya çıkarılması hususu kitapta devletlerin sahip oldukları stratejik ortam, ülke içindeki siyasi elit arasında hkim olan görüş ve dış politika faaliyetleri kapsamında ele alınmıştır. Teorinin test edilmesi için anlaşılır, tarihsel kayıtların yardımıyla güvenilir ve tekraren uygulanabilir olmasıyla kitapta iyi bir yöntem benimsenmiştir. Öte yandan yeni nükleer silah sahibi olmak için çalışmalar yapan devletlerin dış politikalarını tahmin etmede herhangi bir tarihsel kayıt bulunmadığı için teorinin bu devletlerin dış politikalarının nasıl değişebileceği konusunda getireceği açıklamalar sınırlıdır. Buna rağmen, kitap uluslararası ilişkiler literatüründe var olan çalışmaların içerisinde nükleer silah ediniminin dış politikaya etkisinin açıklanması hususundaki boşluğu tespit etmiştir. Her ne kadar nükleer oportünizm teorisi seçilen her örnek olayda başarılı olmasa da çok önemli açıklamalar getirerek literatüre katkı yapmıştır.

“Nükleer Reaksiyonlar”, ortaya koyduğu nükleer oportünizm teorisinin seçilen devletlerin dış politika davranışlarının açıklanmasında şimdiye kadar disiplinde ortaya atılan diğer teorilerden daha etraflıca açıklamalar getirmesi bakımından okumaya değer bir kitaptır. Bell’in pürüzsüz, kolay anlaşılır ve sade anlatım dili yeni ortaya atılan teorinin anlaşılmasına katkı yapmaktadır. Kullanılan anlatım dilinin yanı sıra kaynaklarda yazarın ne srdğu teorinin açıklanmasında doğru şekilde kullanılmıştır. Bell, belirlediği yöntemi oluşturduğu karar ağacı ile sistematik bir şekilde okuyucuya sunmaktadır. Teoriyi test etmek için seçtiği örnek olay ülkelerde de karar ağacında yer alan değişkenlere ayrı ayrı değinmesi açıklama gücünü arttırmıştır.

Tarihsel kayıtlar üzerinden ilerlenmesi çalışmanın güvenilirliğine katkı yapmıştır. rnek olaylar seçilirken birincil dış politika belgelerinin veya görüşme kayıtlarının mevcut olmasına dikkate edilmiştir. Örneğin, bu noktada güvenilir kayıtlar bulunmadığı için Sovyetler Birliği'nin çalışmaya dahil edilmemesi doğru bir seçimdir. Kitapta her örnek olay için nükleer silah edinimi konusunda ülkede bulunan siyasi elitin düşüncelerine de yer verilmiştir. Bu durum devletlerin içinde bulunduğu stratejik bağlamı açıklama bakımından önemli bir katkı yapmıştır. Kitap dış politika analizi, nükleer silaha sahip devletlerin süreç içerisindeki tecrübeleri ve nükleer silahların uluslararası politikaya etkisini merak eden kişiler için önemli bir kaynak oluşturabilir.

KAYNAKLAR

Chari, P. R., Cheema, P. I., & Cohen, S. P. (2007). *Four Crises and a Peace Process: American Engagement in South Asia*. Brookings Institution Press.

Kapur, P. S. (2008). Ten Years of Instability in a Nuclear South Asia, *International Security* 33(2), 71-94.

Narang, V. (2014). Pakistan. *Nuclear Strategy in the Modern Era: Regional Powers and International Conflict*. 55–93. Princeton University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctt6wq00j.7>